

DE LESSEN UIT DE KREDIETCRISIS

Agnes Kant, voorzitter Tweede Kamerfractie SP
Ewout Irrgang, voorvoerder financiën Tweede Kamerfractie SP

DE LESSEN UIT DE KREDIETCRISIS

Uit behoefte aan een menswaardig bestaan en op grond van solidariteit werd in de vorige eeuw met sociale strijd het harde kapitalisme beteugeld. In West-Europa ontwikkelde zich op deze manier het zogenoemde Rijnlandse model, een systeem waarin het belang van het kapitaal niet meer altijd leidend was. Sinds de jaren tachtig is de gebalanceerde belangenafweging van het Rijnlandse model echter onder druk komen te staan. Het neoliberalisme, met Reagan en Thatcher als grootste pleitbezorgers, kreeg in Europa voet aan de grond, ook in Nederland. Europa schoof op naar het Angelsaksische model. Er werd een cultuur gepromoot waarin kortetermijnwinst en het aandeelhoudersbelang centraal stonden, en meer markt en minder overheid het motto waren. In ons land vierde met name onder de paarse kabinetten het marktdenken hoogtij. Er kon niet genoeg worden geprivatiseerd, geliberaliseerd, geflexibiliseerd, en gedereguleerd.

Wereldwijd werd ook de regulering van het internationale kapitaalverkeer tussen landen losgelaten. De financiële liberalisering die begin jaren zeventig in de VS begon, maakte een einde aan het sterk gereguleerd economisch systeem waartoe in 1944 in Bretton Woods was besloten. Mede als gevolg daarvan werden in de jacht op bonussen en kortetermijnwinsten onverantwoorde risico's genomen. In de VS en Europa nam de kredietverlening, aangewakkerd door een historisch lage rente, begin dit decennium enorm toe. Niet alleen in de vorm van 'subprime hypotheek' voor Amerikanen die zich eigenlijk geen hypotheek konden veroorloven, maar ook in de vorm van kredieten aan opkoopfondsen (*private equity*) en *hedge* fondsen werden honderden miljarden door banken uitgeleend aan beide kanten van de oceaan.

In deze crisis wordt eindelijk weer erkend dat de overheid niet het probleem is, maar de oplossing. Iedereen is het erover eens dat de schade van de kredietcrisis zoveel mogelijk beperkt moet worden. Maar daarnaast moeten lessen getrokken worden. De doorgeslagen liberalisering van het financieel-economisch systeem moet op de schop, het toezicht aangescherpt, de doorgeslagen aandeelhoudersmacht teruggedraaid, en de perverse bonussencultuur afgeschaft.

Het is in publiek belang dat de financiële infrastructuur veiliggesteld wordt. De SP doet daartoe dertig voorstellen.

CRISISMANAGEMENT

Op korte termijn moet vooral gezorgd worden dat de directe schade van de kredietcrisis zoveel mogelijk beperkt wordt. Ingrijpen bij belangrijke financiële instellingen is daarbij noodzakelijk. De publieke belangen zijn te groot om dat niet te doen. De belangen van de miljoenen spaarders, verzekerden en uiteindelijk ons gehele financiële stelsel komen door het failliet gaan van grote financiële instellingen op het spel te staan.

1. Banken of andere financiële instellingen die in de problemen komen en te belangrijk zijn om failliet te laten gaan, worden zo lang als wenselijk en nodig genationaliseerd. Volledige nationalisering heeft daarbij de voorkeur om de kosten voor de belastingbetaler op de lange termijn zo laag mogelijk te houden. Bovendien wordt daarmee het nemen van onverantwoorde risico's door banken en hun aandeelhouders niet beloond met redding door de overheid als het fout gaat.
2. Er moet snel een nationaliseringswet komen. De ervaringen met Fortis Nederland, ING en ABN AMRO tonen aan dat snelheid van groot belang is. De private aandeelhouders mogen een dergelijk ingrijpen vanwege het publiek belang niet frustreren. Om chantage te voorkomen, moeten Eerste en Tweede Kamer zo snel mogelijk een wet aannemen die de overheid vergaande bevoegdheden geeft om in noodgevallen publieke belangen te beschermen door nationalisering. Ook andere schuldeisers, zoals obligatiehouders kunnen daarmee gedwongen worden mee te betalen. De spoedwet voor het verbod op *short selling* toont aan dat in noodgevallen een wet binnen een paar weken van kracht kan zijn.
3. Er moet een parlementaire enquête komen naar de kredietcrisis. Er valt veel te leren van de kredietcrisis. Sommige van die lessen zijn nu al duidelijk. Maar er zijn ook een heleboel vragen waarop nog antwoord moet komen. Waarom accepteerde de Nederlandsche Bank dat banken onbegrijpelijke financiële producten verhandelden? Wat is er bij Icesave precies misgegaan tussen de IJslandse toezichthouder en De Nederlandsche Bank? Waarom ging minister Bos akkoord met de overname van ABN AMRO? Al deze vragen, het belang van de lessen die eruit kunnen worden getrokken, verdienen de inzet van het zwaarste middel van het parlement: een parlementaire enquête. Het voordeel hiervan ten opzichte van een gewoon parlementair onderzoek is dat getuigen ook onder ede kunnen worden verhoord. Er is geen reden om daarmee te wachten: ook in de VS worden al veel sleutelpersonen gehoord door het Congres.

TOEZICHT OP DE FINANCIËLE SECTOR

De kredietcrisis toont aan dat een veel strenger toezicht van de overheid op de financiële sector noodzakelijk is. Zonder streng toezicht gaan banken en andere financiële instellingen in de moordende concurrentiestrijd steeds meer onverantwoorde risico's nemen. Als het fout gaat, mag de overheid de rommel opruimen. Uit de kredietcrisis blijkt dat de markt het niet beter weet. De overheid kan het beste de veiligheid van de financiële infrastructuur beschermen. Om dat goed te doen zijn wel een groot aantal nieuwe maatregelen nodig.

4. Er moet een internationale aanpak komen van grote beleggingsfondsen met veel geleend geld die enkel gericht zijn op kortetermijnrendementen, de zogenaamde *hedge* fondsen. Deze horen bij uitstek tot het flitskapitaal dat het internationale financieel systeem ontregelt. Door de enorme leningen die zij van banken ontvangen zijn zij een groot gevaar voor de financiële stabiliteit in de wereld. Zij staan niet onder toezicht, maar als zij failliet gaan, brengt dit banken wel in grote problemen. Daarom dient er toezicht te komen op deze tot nu toe ongereguleerde fondsen. Op zijn minst moeten *hedge* fondsen duidelijk maken wie hun kapitaalverstrekkers zijn, wat zij bezitten en waaruit hun beleggingstrategie bestaat. Als dat leidt tot onverantwoorde risico's moet de toezichthouder in kunnen grijpen. Ook moet er toezicht komen op het beloningsbeleid van managers van *hedge* fondsen.
5. Ook op opkoopfondsen (*private equity*) die bedrijven opkopen, in de schulden steken en soms ontmantelen ten behoeve van eigen kortetermijnrendement dient vergelijkbaar toezicht te komen. Dit omdat de bedrijven die zijn overgenomen door opkoopfondsen door hun hoge schuldenlast kwetsbaar zijn voor faillissement, wat banken en overheden in grote problemen kan brengen.
6. De strijd moet worden aangebonden met speculatie en marktmanipulatie. Door brieven te sturen of geruchten te verspreiden lukt het grote beleggers, zoals *hedge* fondsen, koersen te manipuleren en daar flink aan te verdienen. De capaciteit van toezichthouders om speculatie en marktmanipulatie op te sporen moet worden vergroot. Ook de deskundigheid bij het OM om te vervolgen moet worden vergroot.

7. Er moet streng toezicht komen op het beloningsbeleid van financiële instellingen. Hiermee moet een einde worden gemaakt aan het belonen van bankmedewerkers voor het nemen van onverantwoorde risico's.
8. Er moet onderzocht worden of er meer wettelijke mogelijkheden kunnen komen om bankiers persoonlijk aansprakelijk te stellen, en te vervolgen, voor het willens en wetens misbruiken van het financiële systeem voor eigen gewin.
9. Het ontstaan van een aantal mondiale superbanken is een groot risico voor het mondiaal financieel systeem. Er zijn twijfels of deze superbanken niet alleen '*too big to fail*' zijn, maar ook '*too big to rescue*'. Deze banken zijn zo groot dat er twijfel bestaat of het land waar het hoofdkantoor staat zo'n bank wel kan redden als die in problemen komt. Maar deze banken zijn ook zo machtig dat ze zich steeds minder hoeven aan te trekken van nationale overheden. Daarom moeten er internationale afspraken worden gemaakt over schaalverkleining om te grote machtsconcentraties in de financiële wereld te voorkomen.
10. Nieuwe financiële producten moeten voortaan getoetst worden voordat zij op de markt worden gebracht, zoals dat ook gebeurt met nieuwe geneesmiddelen. Bij de toetsing wordt er door toezichthouders aandacht besteed aan transparantie, de mogelijke risico's en maatschappelijke effecten. Producten die niet deugen of niet goed te begrijpen zijn, bijvoorbeeld vanwege een onduidelijk risicoprofiel, worden van de markt geweerd.
11. Op de Nederlandse markt moet toezicht worden gehouden door de Nederlandse toezichthouders. Nu is iemand bijvoorbeeld afhankelijk van het IJslandse toezicht wanneer hij een rekening heeft bij een bijkantoor van een IJslandse bank. Het toezicht moet plaatsvinden in het land waar de handel plaatsvindt, niet in het land waar het hoofdkantoor van de bank staat.
12. Kredietbeoordelaars ('*credit rating agencies*') verstrekken tegen betaling een kredietbeoordeling van financiële producten of instellingen. Kredietbeoordelaars zijn nu vaak financieel te afhankelijk van de financiële instelling die ze beoordelen doordat ze ook nog allerlei andere werkzaamheden voor deze instellingen verrichten. Hieraan moet een einde worden gemaakt.
13. Toezichthouders zoals De Nederlandsche Bank (DNB) moeten steekproefsgewijs onderzoek doen naar de *ratings* die de kredietbeoordelaars aan producten en organisaties hebben gegeven. Indien DNB vindt dat financiële instellingen teveel kijken naar de kredietbeoordelingen, moet dit tijdig worden gecorrigeerd.
14. Banken mogen geen constructies meer buiten de boekhouding houden. Banken regelen veel buiten het zicht, via zogeheten *structured investment vehicles*. Wanneer de financiering van deze vehikels opdroogt, draaien banken wel op voor het risico. Dat risico moet ook zichtbaar zijn voor buitenstaanders.
15. De internationale reserve-vereisten voor banken moeten omhoog. Uit de kredietcrisis blijkt dat de verplichte minimumvereisten te laag zijn om een diepe crisis als deze te voorkomen.
16. Er komt een uitbreiding van de meldingsplicht voor zeggenschap of het hebben van een financieel belang. Ook het economisch belang in een onderneming, zoals bijvoorbeeld het 'recht' om te kopen waar men gebruik van kan maken (optie), moet worden gemeld. Daarmee kunnen beursovervallen door ontduiking van de melding van zeggenschap worden voorkomen.
17. De maximale hypotheeknormen moeten worden aangescherpt en voortaan door de overheid zelf worden vastgesteld. De financiële crisis begon met het verstrekken van onverantwoorde hypotheeklen in de VS. Zeker in de VS moeten de regels hiervoor fors aangescherpt worden. In Nederland zijn in veel geringere mate '*subprime* hypotheeklen' verkocht. Maar desondanks zijn ook hier onverantwoord hoge tophypotheeklen verstrekt. Sinds kort gelden in Nederland normen voor een maximale hypotheek ten opzichte van het inkomen. Maar die normen zijn flexibel en worden door hypotheekverstrekkers zelf bepaald. Daarom moeten de hypotheeknormen worden aangescherpt. Zelfregulering in de financiële sector moet nu echt voorbij zijn.

VERSTERKING VAN HET RIJNLANDSE MODEL

In Europa ontwikkelde zich in de twintigste eeuw een alternatief voor het Angelsaksische aandeelhouderskapitalisme. De Europese variant van het kapitalisme, het Rijnlandse model, bleek superieur aan het Angelsaksische model omdat het meer is gericht op de lange termijn. Onder invloed van het neoliberalisme werd het Angelsaksische model ook in Europa dominant en werden steeds meer elementen daarvan overgenomen. In de kredietcrisis blijkt juist het morele en financiële failliet van dit model. Europa zou daarom bij voorkeur gezamenlijk moeten optreden om tot een renaissance van het Europese model te komen. Maar Nederland kan ook zelf stappen ondernemen om het Rijnlandse model te versterken.

18. De doorgeschoten macht van de aandeelhouders moet drastisch worden ingeperkt. Aandelen veranderen nu gemiddeld binnen één jaar van eigenaar. Aandeelhouders zijn teveel gefixeerd op de korte termijn. De aandeelhoudersmacht die in 2004 door de wijziging van de structuurwet radicaal uitgebreid werd, moet fundamenteel beperkt worden. Bijvoorbeeld door de mogelijkheden van de algemene vergadering van aandeelhouders om de raad van commissarissen te ontslaan, te beperken.
19. De helft van de raad van commissarissen wordt direct door de ondernemingsraad benoemd (net als in Duitsland).
20. Prestatiebeloningen voor topbestuurders van grote ondernemingen in de vorm van bonussen, aandelen en opties moeten binnen en buiten de financiële sector worden afgeschaft. Deze extra beloningen ontmoedigen investeringen in duurzaamheid en stabiliteit op lange termijn, omdat die ten koste gaan van het resultaat op korte termijn. Bestuurders moeten niet worden verleid om op korte termijn de resultaten en de waarde van de aandelen te laten stijgen, ten koste van de langetermijnbelangen van het bedrijf.
21. De subsidie voor financiële sprinkhanen moet worden beëindigd. Nederlandse bedrijven moeten bovendien minder kwetsbaar worden gemaakt voor problemen op de kredietmarkt, door fiscale wetgeving die het volpompen van bedrijven met schulden tegengaat. Dat kan door de renteaftrek in de winstbelasting te beperken.
22. Er moet in Nederland, zoals Duitsland ook van plan is, een politieke toets (bijvoorbeeld op nationale veiligheid en publiek belang) komen voor buitenlandse staatsfondsen of staatsbedrijven die een groot belang willen nemen in een strategische onderneming.
23. De onafhankelijkheid van accountants moet worden versterkt. Accountants of de accountantsbureaus waar ze voor werken mogen niet meer financieel afhankelijk zijn van de financiële instelling waar ze de boeken controleren door middel van andere opdrachten.

HET INTERNATIONALE MONETAIR SYSTEEM

De wereld moet de bestaande chaos van de markt vervangen door een financiële en monetaire herordening; door ingrijpende hervorming van het IMF, of oprichting van een World Financial Authority (WFA), zoals de VN al jaren geleden voorstelde.

24. Een ingrijpend hervormd IMF of een nieuwe op te richten WFA zou de bevoegdheid kunnen krijgen om een internationale reservemunt uit te geven. Door de komst van een internationale reservemunt kan de centrale maar destabiliserende rol van de dollar geleidelijk aan worden beëindigd. Die centrale rol van de dollar leidt er nu toe dat de VS al jarenlang boven zijn stand leeft. De Amerikanen kopen structureel veel meer in het buitenland dan ze aan het buitenland verkopen. De rest van de wereld is vanwege de reservestatus van de dollar bereid dat voortdurend te financieren. Dat geldt in het bijzonder voor de Aziatische landen.
25. Er moet onderzocht worden wat de mogelijkheden zijn van een internationaal systeem van vaste wisselkoersen. Vaste wisselkoersen komen de stabiliteit van de wereldeconomie en de internationale handel ten goede. Nu leiden de enorme wisselkoersschommelingen in relatief korte tijd tot grote onzekerheid voor bedrijven, en economieën in het algemeen, die met elkaar handelen.
26. Er wordt een internationale heffing op kapitaalstromen (Tobintaks) ingevoerd om de destabiliserende werking van het flitskapitaal tegen te gaan. De hoogte van deze heffing varieert naarmate wisselkoersen afwijken van de internationaal vastgelegde vaste spilkoersen (Spahn-variant). Op de internationale valutamarkten wordt een vaste lage heffing van bijvoorbeeld 0,005 procent op valutatransacties ingevoerd. Naarmate de wisselkoers afwijkt van de spilkoersen wordt deze heffing geleidelijk aan verhoogd. Daarmee wordt de speculatie op de valutamarkten, die door de liberalisering een enorme vlucht heeft genomen, effectief bestreden.
27. De opbrengsten van deze heffing worden gebruikt om de internationale afspraken over de bestrijding van armoede en klimaatverandering te realiseren.
28. Er komen afspraken over internationale samenwerking van de financiële toezichthouders uit de verschillende landen over het houden van toezicht op grote internationale financiële instellingen. Er komen bindende afspraken vooraf over calamiteiten rond grote internationale financiële instellingen zodat financiële autoriteiten voortaan op alles zijn voorbereid.
29. Belastingparadijzen en/of landen die het niet zo nauw nemen met financieel toezicht worden keihard aangepakt. Landen die zich niet aan minimumvereisten voor financieel toezicht of redelijke belastingheffing houden, worden op een zwarte lijst gezet.
30. Financiële instellingen mogen met landen op de zwarte lijst of financiële instellingen in die landen, geen zaken meer doen.

SP

www.sp.nl

Vijverhofstraat 65
3032 SC Rotterdam
T. 010 243 55 55
F. 010 243 55 66

SP.